

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бегиашвили А. Ф. Проблема начала познания у Б. Рассела и Э. Гуссерля / А. Ф. Бегиашвили. – Тбилиси, 1969. – 122 с.
2. Буряк В. В. Античная философия: Учебник / В. В. Буряк. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2009. – 256 с.
3. Гусерль Е. Досвіди і судження: дослідження генеалогії логіки / Е. Гусерль. – К.: ППС-2002. – 356 с.
4. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: Монография / С. И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
5. Окорочков В. Б. Релятивистская реконструкция феноменологических топологий мышления Э. Гуссерля и М. Хайдеггера / В. Б. Окорочков. – Днепропетровск: РВВ ДНУ, 2003. – 172 с.
6. Сливка С. С. Філософія права: Навчальний посібник / С. С. Сливка. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 270 с.
7. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М.: Норма, 1999. – 234 с.
8. Элементарные начала общей теории права. Энциклопедический словарь. – М.: Наука, 2003. – 752 с.

УДК 340.12

Палій М. Б., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Мотиваційно-ціннісне регулювання правоохоронної діяльності

Розкрито філософсько-правові засади дослідження мотиваційно-ціннісного регулювання правоохоронної діяльності. Розглянуто аксіологічний зміст діяльності, зважаючи на те, що для майбутніх працівників правозахисної та правоохоронної діяльності важливе значення мають цінності, що характеризують ставлення майбутнього працівника до своєї роботи, а саме: патріотизм, власна гідність та честь, відданість Батьківщині, мужність, хоробрість та відвага.

Ключові слова: мотивація, цінність, аксіологія, правоохоронець, правоохоронна діяльність.

Раскрыты философско-правовые основы исследования мотивационно-ценностного регулирования правоохранительной деятельности. Рассмотрено аксиологическое содержание деятельности, беря во внимание то, что для будущих работников правозащитной и правоохранительной деятельности важную роль играют ценности, характеризующие отношение будущего работника к своей работе, а именно: патриотизм, собственное достоинство и честь, преданность Родине, мужество, храбрость и отвага.

Ключевые слова: мотивация, ценность, аксиология, правоохранитель, правоохранительная деятельность.

Disclosed the philosophical and legal bases of research motivational-value control of law enforcement. Considered axiological content of the activity, taking into account the fact that the workforce of the future of human rights and law enforcement are important values that characterize the attitude of a prospective employee to his work, namely patriotism, dignity and honor, loyalty to the Motherland, courage, bravery and courage.

Key words: motivation, value, axiology, law enforcement, law enforcement.

Постановка проблеми. У контексті нашого дослідження необхідно більш детально та обґрунтовано підійти до визначення словосполучення «мотиваційно-ціннісне» регулювання правоохоронної діяльності. Адже саме тут прихований зміст, за допомогою якого можна надати інтерпретаційне тлумачення понять «мотивація» і «цінність» та визначити ступінь впливу на регулювання правоохоронної діяльності, а також на систему правоохоронних та правозахисних органів України. Під мотивацією слід розуміти певний

поштовх чи спонування до конкретної дії, що є своєрідним процесом — згуртованості й організованості та активності і стійкості, за допомогою якого людина завдяки своїм фізичним, психологічним здатностям може досягти зазначеної мети через гармонізацію бажань і потреб. Саме тому мотивація — це стимулюючий чинник впливу на людину, який позначається на професійному результаті виконуваних завдань та виробляє упевненість, щодо досягнення задуманих звершень. Якщо людина має мотивацію, отже, вона жива і прагне до досягнення запланованої мети. Щодо поняття «цінність» як загальнолюдського чинника, то це — те, що живить людину, зокрема й природне, духовне та матеріальне відображення дійсності, а також мета існування людського життя, та відображає її ставлення людини до процесів, явищ, подій. Цінність може стосуватися духовної, культурної, політичної, економічної та матеріальної сфер буття. Із процесом людської діяльності на землі та з появою науки філософії, тобто певних роздумів стосовно того: Чому людина існує? Яке її істинне призначення? Яка її цінність? Що є Космос? — починають формуватися розділи філософії, з-поміж яких є аксіологія (вчення про цінності). Нині існує чимало думок стосовно того, коли саме зародилася «цінність» і хто саме ввів це поняття у сучасний світ. Для більш обґрунтованої відповіді на це запитання необхідно здійснити невеликий екскурс в історію зародження самого суспільства.

Стан дослідження. Теоретичною основою такої розвідки виступатимуть праці фахівців, які вивчають питання правоохоронної діяльності (О. Радченко, С. Сливка та ін.), а також доробок науковців, які досліджують цінності, зокрема аксіологічні елементи формування свідомості та правосвідомості людини (В. Барішков, В. Бліхар, В. Бойко, В. Большаков, М. Гартман, П. Матвеев, Дж. Сьорль, В. Швирев та ін.).

Метою статті є філософсько-правове дослідження мотиваційно-ціннісного регулювання правоохоронної діяльності.

Виклад основних положень. Поняття «цінність» та «мотивація» об'єднують певний комплекс знань, уявлень, поглядів, дій, який для майбутнього працівника правоохоронної діяльності стане орієнтиром у формуванні ціннісно-мотивованих, культурних та релігійних настанов, що сприятимуть зростанню його професіоналізму, позитивному ставленню до майбутньої роботи, оточуючого середовища, а також розвитку нових інтересів та мотивації до чогось нового.

Інтереси і мотиви формують і внутрішнє, і зовнішнє у кожній людині. Відтак, на думку В. В. Бойка обидві психічні реалії відображають прагнення людини вплинути на співвідношення внутрішнього і зовнішнього. Свої стан, потреби, задатки, вміння, цінності, тобто внутрішнє, людина чомусь прагне узгодити або підпорядкувати зовнішньому — вимогам, умовам, думкам оточуючих, властивостям предметів. В інтересах і мотивах закладена програма, яка пояснює передусім індивіду його власні дії: навіщо і чому він повинен впливати на зовнішнє середовище або на свій внутрішній світ. Така програма і є джерелом психічної енергії. Водночас будь-який інтерес диктує пояснювальну програму дій людини, засновану на пізнанні властивостей і цінностей зовнішнього середовища — предметів, явищ, людей. Мотиви ж визначають програму дій, продиктовану внутрішніми станами [3, с. 22].

Основним критерієм у своїй правоохоронній діяльності майбутній працівник повинен мати людське життя як основну цінність. Зокрема, відомий науковець Гартман стверджує, що цінність будь-якої форми буття всього живого, що існує і поза зв'язком з етосом, полягає у змісті життя як онтологічного базису суб'єкта — моральної істоти, носія цінностей, особистості. Ми знаємо істоту винятково як вітальну (життєву) основу, а її

організм сприймаємо як фізичний носій життя. Духовний та моральний розвиток зумовлений розвитком життєвої основи; вони не тільки взаємопов'язані, а й взаємозалежні. У цьому контексті життєва основа і життєвий ріст людини рівноцінні. Це ті цінності, що започатковані у сфері природного. Приземленість природної істоти вже є цінною; вона – її таємниця та підтримка в бутті, поживне середовище для поповнення сил. Природність дає людині відчувати земне тяжіння, яке за будь-якої спроби посилення треба долати; водночас це і коріння, її духовного життя, що живить вищі прояви, а у разі в'янення – завмирає [5, с. 344–345]. Він убачає цінність життя не в крові і плоті, а у створенні живого організму, який існує завдяки духовній матерії, творцем якої є вище створіння – Бог.

Як зазначає В. П. Барішков, постановка питання ціннісного освоєння проблем дійсності – у сукупності чи певному співвідношенні з раціональним – передбачає розгляд ціннісних відношень у світі. Зазвичай під цим розуміють відношення на основі певних цінностей, зв'язок між об'єктом і суб'єктом діяльності з огляду на значення предмета; це може бути відношення всередині ціннісної сфери, відношення до світу цінностей і, врешті, оціночне відношення» [1, с. 56].

Розглядаючи питання мотиваційно-ціннісного регулювання правоохоронної діяльності, потрібно зазначити, що тут основними є такі критерії цінностей, як: етичні цінності (як основні), соціально-політичні цінності, духовні, матеріальні цінності.

Під етичними цінностями слід розуміти норми поведінки, котрі людина формує упродовж життя. Словом – це певні неформальні правила поведінки, за допомогою яких утворюються гармонійні відносини у суспільстві. Етичні цінності закладаються з моменту народження і тривають упродовж життєвого шляху людини. Основу насамперед закладають батьки, котрі власним прикладом та поведінкою показують, що добре, а що погане. Згодом це продовжують робити вихователі та вчителі, але за будь-якої ситуації людина сама у змозі обирати для себе ті моральні устава, принципи, якими згодом буде керуватися у повсякденному житті із друзями, батьками чи колегами по роботі. Сама людина, як окремий індивід, має завжди цілеспрямовано намагатися бути високоморальною особою, тільки тоді вона може досягти успіху у прагненні до досконалості.

Що ж стосується матеріальних (предметних) цінностей – це певні об'єкти та предмети повсякденного вжитку до яких людина прив'язується, формуючи і виробляючи таким чином залежність до них як до чогось живого. Предметні цінності створені людиною: речі, продукти, культурна спадщина, гроші. Так, як матеріальні цінності залежать від людей і їх бажань, так і соціально-політичні цінності виявляють суспільно-політичну волю народу, що прослідковується в історичних подіях (підписання угод, актів, пактів, революції).

Духовні цінності – це певні норми, котрі слугують оцінкою, тобто є мірилом людської свідомості, виражаються через форми, явища, орієнтації на спрямування в соціальній та природній дійсності. За рахунок конкретних ідей, поглядів, які можуть бути істинними чи помилковими, вони не перестають бути цінними. Що стосується сфери цінностей, кожна з яких виконує певну функцію і регулює відносини осіб, будучи засобами і об'єктами їх діяльності. Культура посідає чи не найвагоміше місце у формуванні і духовних, і інших цінностей. Вона інтегрує в собі сукупність усіх зазначених цінностей, утворених працею людини для забезпечення своїх потреб. Саме культура є потенціалом професійних, етичних, релігійних, соціально-побутових

знань людини, певним внутрішнім стержнем, який виражає всю суть багатства, накопиченого людиною. Відтак культура як цінність допомагає людині розвиватися, думати, засвоювати нові знання, формує гуманне та шляхетне ставлення до людей.

Як зазначає, відомий учений С. С. Сливка, «культура не існує поза людиною. Вона народжена тим, що людина постійно прагне відшукати сенс власного життя і діяльності, удосконалювати себе і світ, в якому живе. З філософського погляду, це і становить першооснову формування культури особи, яка не є чимось механічно привнесеним ззовні. Це значною мірою віддзеркалення суспільного стану виробництва, соціальної структури людського соціуму. Тобто справжня культура твориться власними зусиллями, системою життєвих смислів суб'єкта, що реалізуються у засобах та результатах його діяльності. Тому жодна особа, жодна спільнота не позбавлена повністю культури, адже кожен творить своє, хоча інколи й те, що суперечить суспільству, природі» [8, с. 8].

Зазначені цінності беззаперечно формують та розвивають у працівників правоохоронної діяльності патріотизм, обов'язок захищати Вітчизну від впливу зовнішньої агресії та забезпечити правопорядок у суспільстві задля загального миру. Цінності для майбутнього працівника правоохоронної діяльності є важливими й у повсякденному житті. У соціальній сфері – це вміння адаптуватися до суспільно побутових умов праці. Духовна та релігійна сприятимуть формуванню захисників нашої держави, гартуванню їхнього духу, утвердженню віри у краще майбутнє. Набуваючи цінностей, можна поглибити та раціоналізувати свої знання та опанувати нові.

На думку В. С. Швирєва, раціоналізація в її класичному варіанті тісно переплітається з об'єктивною реальністю, із перетворенням світу, що оточує людину, в об'єкт володіння і маніпулювання суб'єктом, який доступний повному контролю та артикуляції і у практичному, і в пізнавальному вимірах. Найчастіше, оцінюючи негативні й деструктивні аспекти науково-технічної цивілізації, увагу зосереджують тільки на практичному застосуванні наукових знань, а відповідальність покладається насамперед на це застосування, на власне технологію. Однак більш глибока і радикальна критика тяжіє до більшого і схильна розглядати ставлення до світу, яке властиво сучасній технологічній, або техногенній, цивілізації, що спричинило цілком реальну небезпеку руйнування природи і самознищення людства як похідне від того типу світорозуміння, «моделювання світу», який був закладений у науковій раціональності Нового часу [10, с. 10].

Певні роздуми щодо раціоналізму висловлює відомий англійський філософ Дж. Серль, який вивчав та описав одну із проблем західної філософії – раціоналізм. Він, зокрема, зазначає, що оскільки раціональні вчинки обумовлені переконаннями і бажаннями, а переконання і бажання зазвичай викликають дію, насамперед тому, що ведуть до формування інтенції, очевидні випадки слабкості волі вимагають особливого пояснення. Чому трапляється, що діючий суб'єкт має правильні переконання і бажання, формує правильну інтенцію і все ж не виконує відповідної дії? Усталена думка зводиться до того, що тут очевидні прояви акразії, що виникають у тому разі, коли діючий суб'єкт фактично не має правильних передумов до дії. Оскільки переконання, бажання і, відповідно, інтенції є причинами, то якщо ви з'єднаєте їх раціонально, дія відбудеться в результаті причинної необхідності. Тому, якщо дії немає, у причинах є якась вада [9, с. 24].

Отже, саме раціоналізація для правоохоронця є важливою у повсякденному житті, позначається на ставленні до норм, правил поведінки, національного права та дає впевненість у тому, що раціональне мислення як узагальнення набутих знань сприятиме визнанню найбільшої соціальної, культурної, духовної та релігійної цінностей. Це, зокрема,

дасть змогу працівникові правоохоронної діяльності виконувати на високому, професійному рівні покладені на нього обов'язки та бути впевненому в ефективності законів та нормативно-правових актів як індикатору прав, свободи, честі, гідності та справедливості.

На підсвідомому рівні, як і на свідомому, заявляють про себе задатки та здібності, навички та вміння, досвід і знання, потреби і наміри, звички і схильності, інтереси і мотиви. Зокрема, зазначає В. В. Бойко, що підсвідоме і несвідоме в особистості – її друга сутність, що має не менш енергетичний потенціал, ніж світ свідомого. За рахунок підсвідомого – перед свідомого і несвідомого – особистість, принаймні, подвоюється, стає об'ємніше, глибше, складніше. Відповідно, збільшується її психічна енергія. Крім того, в історії підсвідомого містяться пригнічувані ідеї, нахили, аморальні й імпульсивні тенденції, які особистість не хоче або не може усвідомити, щоб не порушувати психологічний комфорт або бодай зберегти переносне уявлення про власне «Я». Несвідоме є постійно діючим джерелом психічної енергії, що готова матеріалізуватися в інших різних її проявах і поведінкових актах [3, с. 22–23].

Нині питання мотиваційно-ціннісного регулювання правоохоронної діяльності є важливою проблемою на шляху створення професійних та компетентних органів. Суспільство визнає, що тільки кваліфіковані працівники правоохоронної системи, наділені моральними, психологічними, фізичними якостями, зможуть утворити єдиний механізм захисту та охорони суспільства, забезпечити підтримку правопорядку та законності, боротьбу із злочинністю та беззаконням задля утворення цивілізаційного та демократичного суспільства. Підготовка майбутнього працівника правоохоронних органів – це не тільки кваліфікація його як спеціаліста, а формування у нього сукупності високоморальних та ціннісних якостей, розвиток яких можливий лише за чіткої, послідовної і системної адаптації до сучасних реалій в Україні.

Не менш важливим завданням є переосмислення людьми своїх дій, що інколи провокують працівників правоохоронних органів до вчинення протиправного діяння. Людям потрібно навчитись жити і працювати у відкритій правовій культурі, де діють певні законодавчі процеси, що виражаються і втілюються у життя через прийняття владою законів та реформ, метою яких є подолання корупції. Тому нині для влади основним кроком є розвиток суспільної думки, яка б поділяла позицію влади щодо реформування і розуміла та знала його мету. Також існують інші проблеми, що стосуються делегування повноважень керівництвом силових відомств, створення децентралізації владної верхівки тощо. Такі проблеми наявні не лише в Україні, а й в інших демократичних державах світу, але основна мета нашої держави – це здійснення ефективних та прогресивних кроків, які б змогли пришвидшити процес реформування правоохоронної діяльності і вивести її на новий сучасний рівень розвитку. «Ціннісне» у регулюванні правоохоронної діяльності виражається у впливі на людину та засвоєнні духовних, соціальних, культурних чинників, які супроводжують її впродовж життя. Словом людина є певним сегментом і водночас творцем власного буття.

Більшість науковців стверджують, що саме людське життя є тою вагомою цінністю на землі. Вивченні людського буття і представленні людини, як істоти земною, а також такої що має тісний зв'язок із землею, природою, соціумом. Сам зв'язок «світ в людині» розуміється як певна складова внутрішнього світу, що тісно пов'язана зі світом людини. Людина існує, працює і своїми діями, волею створює навколишнє середовище, впливає на нього упродовж життя.

П. Е. Матвеев зазначає, що основні цінності добра існують навіть у світі неживої

і живої природи. Водночас моральні цінності соціальної системи за рангом більш високі, ніж цінності живої природи, так само, як цінності живої природи більш значущі, ніж цінності неживої природи. Своєю чергою, в системі соціальних моральних цінностей спостерігається подібний ієрархічний порядок, коли цінності політики виявляються більш високого рангу, ніж цінності економіки, а цінності права вищі за рангом від цінностей політики і т. д., тобто цінності у нашому списку знаходяться під більш високим номером, а отже, належать до більш високого рангу [6, с. 109–110].

Соціальна сила ціннісної системи суспільства є настільки великою, що будь-яка людина, котра намагатиметься жити всупереч усталеній ціннісній системі держави, буде або відторгнута суспільством (позбавлена громадянства, депортована з держави, ув'язнена), або перетвориться на маргінала, нездатного до реалізації більш-менш значної соціальної ролі. Водночас ціннісна система є й доволі консервативною та стійкою до змін, оскільки ґрунтується на генетичній спадщині минулих поколінь. Це вимагає від дослідників узагальнення української історичної політичної думки щодо складових національної ідеї, витоків і сутності ціннісної системи українського суспільства, їх взаємозв'язку із процесами демократизації державно-політичного режиму в Україні [7, с. 67].

Україна перебуває на європейському шляху розвитку, основною умовою якого є дотримання прав та свобод людини, принципів законності, честі та гідності, рівності перед законом, верховенство права. Сьогодні ті культурні, духовні, релігійні цінності, що збереглися у нашій державі, мають певну історичну своєрідність, попри те, що під час взаємодії з європейською культурою зазнали чимало змін і у сфері окултурення, і у духовній сфері. Саме через ці чинники мотиваційно-ціннісне регулювання правоохоронної діяльності, а також кожної людини зокрема, підніметься на новий духовно-культурний рівень, що сприятиме збагаченню внутрішнього та зовнішнього світу людини.

На думку А. В. Шестопаля, В. П. Большакова, А. Б. Зубова, особливості культури (періоду, етносу, суспільства) полягають у своєрідності реального, конкретного буття, життєвої реалізації змістовного сенсу саме цінностей культури. Це реальне буття виявляється у переживаннях, ціннісних орієнтаціях, установках людей, якими визначаються і через які оцінюється поведінка, вчинки, стосунки між людьми, із навколишнім середовищем. У переломні моменти історії тієї чи іншої країни зміна культури, її характеру, особливостей змістовно виявляється у зміні цінностей, їх ієрархії, але найголовніше — можливостей їх дійсного втілення. Віра, будучи цінністю, — не що інше, як специфічне співвідношення людей з навколишнім світом, з іншими людьми, зі самою собою (як іншим), із Богом, урешті. У цьому співвідношенні міститься передусім переконання в бутті і значущості кого-небудь або чого-небудь, у здійсненності, ймовірності чого-небудь. Відомо, що це переконання засноване більше на почутті, ніж на достовірному знанні, подекуди навіть на несвідомих імпульсах. Але тільки віра (будь-яка) є цінністю культури. Змістом Віри як цінності культури є те, що виявляється в душах людей, їхніх діях, обрядах, ритуалах, нормах, — осмисленість навіть не загалом буття, а буття, спрямованого саме до обробки, оформлення, облагороджування, життя людини і суспільства. Культурний християнин, наприклад, — це той, хто свою Віру в Ісуса Христа, відповідно з його життям і смертю і заповідями, втілює у реальні стосунки з іншими людьми і до інших людей, відчуваючи, мислячи і діючи справді по-християнськи [4, с. 32].

У суспільствах із розвиненим соціокультурним розшаруванням диференціація за складності особистісних властивостей і міжособистісних зв'язків, структур діяльності і

відносин відтворюється шляхом соціалізації кожного нового покоління всередині свого прошарку. Відповідно, наступні покоління спочатку освоюють культурний фонд, накопичений попередніми, а потім або доповнює або модифікує його. Водночас дію механізму традиції спонукає його спочатку освоювати, відчуваючи-ним, почуття, поведінку, а потім вже рефлекторне знання. Більше того, виходець з будь-якого шару, не бажаючи залишатися або піддаватися остракізму всередині нього, має можливість, доклавши певних зусиль, адаптуватися до іншого соціального прошарку, де він зможе повніше реалізувати свої здібності. У суспільстві без визначеної соціальної структури кожній людині доводиться робити вибір: або залишатися під тиском оточуючих на примітивному рівні особистісного розвитку, або через подолання цього тиску без надійної соціалізації самовизначитися у сфері своїх інтересів і шукати шляхом проб і помилок зв'язків з однодумцями. Цей вибір зазвичай відбувається в юності.

Висновок. За сучасних умов для правоохоронної діяльності важливо не тільки вплив цінностей, як чинник внутрішнього імперативу, а й мотиваційного, як показник вияву внутрішнього через зовнішнє. Словом під внутрішнім імперативом службового обов'язку для правоохоронця розуміють його вибір, який є свідомим та обдуманим і ґрунтується на його цінностях, тоді як зовнішній імператив діє опосередковано та заснований на імпульсивності дій. Значущою різницею між внутрішнім і зовнішнім імперативами службового обов'язку є те, що перший має на меті обґрунтованість та чітке розуміння своїх дій, які виконує, тоді як другий не потребує роздумів і мотивації.

Саме мотивація впливає на реалізацію активних дій та забезпечує ефективність і результативність під час виконання безпосередніх обов'язків працівників правоохоронної діяльності. Мотивація, похідне слово якої «мотив», що має різні значення в науці, зазвичай використовується в двох інтерпретаціях: внутрішня сила (що підштовхує людину до дій) та певний елемент об'єкта, що повторюється декілька раз і видозмінюється. Поняття «мотивація» використовується не тільки у філософії, а й менеджменті, психології, суспільних науках, спорті, культурології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барышков В. П. Аксиология личностного бытия / В. П. Барышков. — М.: Логос, 2005. — 195 с.
2. Бліхар В. С. Ієрархія цінностей як життєво значима засада формування особистості / В. С. Бліхар // Військово-науковий вісник. — 2010. Вип. 13. — С. 198–207.
3. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В. В. Бойко. — М.: Филінь, 1996. — 346 с.
4. Вера как ценность / А. В. Шестопал, В. П. Большаков, А. Б. Зубов [и др.]. — Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2002. — 252 с.
5. Гартман Н. Философия ценностей и ценностная этика / Н. Гартман. — СПб.: Владимир Даль, 2002. — 708 с.
6. Матвеев П. Е. Моральные ценности: Монография / П. Е. Матвеев. — Владимир: ВГУ, 2004. — 190с.
7. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення: Монографія / О. В. Радченко — Х: Право, 2009. — 380 с.
8. Сливка С. С. Юридична деонтологія: підручник / С. С. Сливка. — К.: Атіка, 2003. — 320 с.
9. Сёрль Дж. Рациональность в действии / Дж. Сёрль [Пер. с англ. А. Колодия, Е. Румянцевой]. — М.: Прогресс-Традиция, 2004. — 336 с.
10. Швырев В. С. Рациональность как ценность культуры / В. С. Швырев. — М.: Прогресс-Традиция, 2003. — 176 с.